

Imaginarijum je državni projekat

“Televizija Pink je mesto sa koga se predsednik i vladini funkcioneri obraćaju građanima, na toj televiziji se saopštavaju najvažnije državne odluke i u redovnom, a tako je bilo i u vanrednom stanju”

Odbor za kulturu Narodne skupštine dostavio je Vladi Srbije predlog Zakona za ograničavanje rijaliti programa koji je predložilo 42.852 građana, te inicijator ovog predloga Zakona, Udruženje za zaštitu ustavnosti i zakonitosti, smatra da su otklonjene sve prepreke da ga Narodna skupština usvoji pre održavanja izbora.

Maja Vukadinović, s kojom razgovaramo o rijaliti programima u Srbiji, je kulturolog i analitičar medija, autorka knjige *Zvezde supermarket kulture* (Clio), predaje na Fakultetu savremenih umetnosti i na Fakultetu primenjenih umetnosti, trinaest godina se bavila profesionalno novinarstvom, i danas povremeno piše.

“VREME”: Gotovo istovremeno sa predlogom Zakona o ograničavanju rijaliti programa, Savet REM-a odbio je zahtev sopstvenih članova da se emitovanje rijaliti programa ograniči na vreme predviđeno zakonom. Kako tumačite ove suprotne stavove?

MAJA VUKADINOVIĆ: U zemlji apsurdna veoma je teško proceniti ovakve odluke. Moguće je da Savet REM-a čeka pravi trenutak da se emitovanje rijalitija ograniči – posle izbora, na primer. S druge strane, ovde su isprepleteni medijski, finansijski i drugi interesi i interesne grupe, pa u nekom njihovom neslaganju možda treba tražiti razloge.

Mada su pojedini političari deklarativno protiv rijalitija, iskustvo mi govori da suštinski ne nameravaju ništa da učine po tom pitanju. Rijaliti na nacionalnim frekvencijama je državni projekat. Jer, mnogo je lakše vladati ukoliko

se narodu godinama servira primitivna zabava. Ljudi hipnotisani bizarnim životima polusveta ne razmišljaju o siromaštvu, nezaposlenosti, neizvesnoj budućnosti... Zato, nažalost, ne verujem da će ovaj zakon uopšte biti donet.

Učesnici rijaliti programa nisu procesuirani iako nisu poštovali propisane mere bezbednosti uvedene tokom vanrednog stanja. Zašto su produkcije i učesnici rijalitija privilegovani u odnosu na ostale u zemlji i šta to govori o državi?

Mislim da je to lako objasniti. Vlasnik TV Pinka Željko Mitrović je rekao da se učesnici “Zadruge” nalaze na “najizolovanijem ostrvu u Srbiji” i da su “već u karantinu”, iako se nekadašnji

učesnik ovog rijalitija zarazio virusom. Da bi se razumelo zašto REM, Vlada Srbije i Ministarstvo zdravlja nisu reagovali, trebalo

bi podsetiti na privilegovan položaj koji Željko Mitrović ima. Čoveku koji ima pravo da privatnim helikopterom tokom pandemije sleće u krug vojne kasarne, ne može se zabraniti emitovanje rijalitija tokom vanrednog stanja. Televizija Pink je mesto sa koga se predsednik i vladini funkcioneri obraćaju građanima, na toj televiziji se saopštavaju najvažnije državne odluke i u redovnom, a tako je bilo i u vanrednom stanju. Ukoliko najmoćniji ljudi u zemlji redovno gostuju na nekoj televiziji između dva segmenta rijalitija ili turbo-folka, onda je sasvim jasno zašto pravila u vanrednom stanju nisu važila za one koji su boravili u imaginarijumu.

Da li pomenutim tolerisanjem država implicira postojanje finansijskog interesa od rijalitija?

Finansijski interes je očigledan, čak i

ako uzmemo u obzir činjenicu da veliki i ozbiljni oglašivači ne žele da se njihove reklame pojavljuju u ambijentu rijalitija. Ugled za mnoge ima veću cenu od rejtinga. Često se pominje i pranje novca preko rijalitija. Ne treba zaboraviti ni prihode od slanja SMS poruka, prošle godine je za finalno veče “Zadruge” uplaćeno 700 miliona dinara. Šta god se javno govorilo, rijaliti je za mnoge biznise “zlatna koka”. S druge strane, komercijalni interes za televizije je očigledan. Produkcija prosečnog rijalitija poput “Parova” je nekoliko puta manja od sume koja je neophodna za kvalitetan filmski program ili snimanje serije, a rejting je visok.

Kao što je vlast devedesetih procenila da su turbo-folk estetika i etika siguran način za opstanak, tako i danas interesna grupa na vlasti ima interes da podrži medije koji omamljuju građane i drže ih u nekoj paralelnoj realnosti. Suštinski nije bitno da je to rijaliti, tabloidi ili nešto treće, dok god su ti sadržaji masovno popularni i odvlače pažnju od stvarnog života.

Jedna od osnovnih karakteristika rijaliti programa je princip “novac iznad morala”. Kakve još poruke šalju stanovništvu?

Rijaliti kod nas proizvode obrasce ponašanja, poručuju da je sve dozvoljeno, da se čak verbalno i fizičko nasilje mogu tolerisati. Brojna medijska istraživanja potvrđuju da deca i svesno i nesvesno oponašaju ono što vide na televiziji. Pre nekoliko godina je zabeležen slučaj vršnjačkog nasilja u Aranđelovcu gde su dve učenice od 15 godina pretukle drugaricu iz razreda, a na saslušanju povodom incidenta u školi rekly su da su se “samo igrle rijalitija”. Srednjoškolci sve češće otvoreno priznaju da neće mnogo da uče kad već mogu da uđu u rijaliti i lako za-

Foto: Bojan Stekić

rade novac. Iluzija o brzom uspehu je još jedna opasna poruka. Kreiranjem uverenja da postoji kratak i lak put do slave i brz put do novca bez truda, građani lako upadaju u zamku izrežirane stvarnosti u kojoj neobrazovani, nemoralni, lenji i bahati pojedinci lako ubiraju plodove popularnosti. Na taj način, posebno mladi bivaju izmanipulisani, jer im se plasira poruka da nema razlike između rijaliti-ja i realnog života.

U govoru naših političara prepoznatljiv je govor rijaliti-ja.

Mi živimo rijaliti, a vladajuća srpska politika je estradnog karaktera. Veza između politike i ovog formata kod nas je prisutna na više nivoa. Prvo, populistička vlast podilazi građanima na brojne načine, bilo da obećava pomoć od sto evra kao "dozu optimizma" ili promovira jeftinu zabavu kroz rijaliti i tabloide. Ne zaboravimo i da su pojedini aktuelni i bivši političari učestvovali u rijaliti-ima: Nenad Čanak u "Velikom bratu", Marijan Rističević i Milan Paroški u "Farmi", Vojislav Šešelj je redovan i rado viđen gost kad god rejting nije zadovoljavajući. Pogotovo u Srbiji, gde su političari svojevrstne zvezde, publika voli da vidi kako se oni koji imaju ili su imali moć ponašaju u svakodnevnim ili neočekivanim situacijama, kakvi su zaista, i zato ne čudi njihovo pojavljivanje u raznim komercijalnim formatima.

Neki naši političari su rijaliti sami za sebe, a prenosi Skupštine pokazuju da bar nekoliko njih zaslužuje da dobije svoj šou. Donald Tramp je u takmičarskom ri-

jalitiju "Šegrt" procenjivao buduće mlade biznismene, a ovde bi, recimo, Ivica Dačić mogao da komentariše nove pevačke nade. Šalu na stranu, govor i rijaliti ponašanje naših političara predstavljaju ozbiljan društveni problem. Jezik prostaštva i primitivizma je zajednički učesnicima "Parova" i političarima na vlasti, jer u krajnjem slučaju oni su deo iste (ne) kulturne matrice. U vrhu vlasti su ljudi s kupljenim diplomama, dok su junaci rijaliti-ja osobe bez biografija. Ti svetovi govore istim ili sličnim jezikom i logično je da se sasvim dobro razumeju.

Vaša knjiga Zvezde supermarket kulture je studija o medijskom konstruisanju slave, o ljudima koji su uz malu pomoć pojedinih medija postali uzori delu auditorijuma iako njihovo ponašanje i stavovi nisu uzorni. Kako tumačite ovu pojavu kao kulturolog i kao novinar?

Dovoljno je na ekranu neprekidno gledati prostitutke, heroje crnih hronika, nadrilekare, ljude kojima je najveća referenca to da su nečiji partneri, pa se zamisliti gde mi to živimo i kakva vrsta ponašanja je poželjna.

Rijaliti-ja su efikasna veš-mašina za pranje biografija i mesto za pretvaranje kriminalaca u junake. Kada se kriminalac Kristijan Golubović predstavlja kao zvezda rijaliti-ja i za učešće dobija 150.000 evra, šta može da pomisli prosečna mlada osoba, osim da se kriminal isplati i da za takve ljude pravila ne važe, jer može i da se iz zatvorske ćelije obrati milionskom auditorijumu? Kakav stav o životu može

da formira neka tinejdžerka kada čuje da "najuspešnija starleta sa ovih prostora" i obnažena junakinja rijaliti-ja Stanija Dobrojević za jedan sat snimanja reklame zarađuje hiljadu dolara? Biti starleta je uvažena profesija, poručuje rijaliti. Toliko ugledna da se jednoj starleti aplaudira u Skupštini, doduše u crnogorskom parlamentu: Soraja Vučelić je "zaslužila" aplauz jer je zbog kršenja mera tokom pandemije u Crnoj Gori platila manju kaznu nego ostali crnogorski građani za isti prekršaj. Šta o partnerskim odnosima može da se "nauči" od učesnika rijaliti-ja? Lekcija je jednostavna, svađe, skandali, verbalno pa čak i fizičko nasilje su uobičajeni u emotivnim pričama, jer upravo to rade oni kojima je omogućen medijski prostor.

U razgovorima sa srednjoškolcima tokom nekoliko projekata posvećenih medijskoj pismenosti, čulo se da oni ne gledaju rijaliti-je, ali sve znaju šta se događa zato što im drugi koji rijaliti-je prate pričaju o njima. Da li to govori o pobjedi rijaliti-ja nad kulturom?

Tokom proteklih pet godina, u okviru projekta "Internet" sa kolegama iz udruženja Biblioteka plus, proputovala sam Srbiju afirmišući koncept medijske pismenosti među mladima. Jedna od tema je bio rijaliti, i moja knjiga im je bila podsticajna. U komunikaciji sa učenicima čulo se da njihovi ukućani gledaju ove sadržaje, pa su i oni posredno upućeni u njih, a od nastavnika smo saznali da su nasilje, eksplicitne scene i rijaliti skandali tema razgovora među mladima zato što se te informacije kao zanimljivosti dele na društvenim mrežama.

Nikako ne bi trebalo generalizovati, i mada kao društvo živimo u rijaliti atmosferi, mnogi ne pristaju na lažni spektakl. Ali, postoji ozbiljna opasnost da zavlada antikulturalna pedagogija, i to ne samo ili prvenstveno zbog rijaliti-ja. Kultura je već dugo na margini, a u vrednosnom tretmanu onih koji odlučuju je apsolutno nevažna, svedena na zabavu i na brojne načine diskriminisana. Ako su izdavanja za kulturu u Srbiji najmanja u regionu, samostalni umetnici jedva su se izborili za pomoć da prežive, sredstva se dodeljuju za bakljade, onda je izvesno, ali i opasno, da je rijaliti već pobedio. ¶

SONJA ĆIRIĆ